

LITTERATUR OCH SERIER I SKÅNE

Vitalisering, samverkan, mångfald

En förstudie om utmaningarna och möjligheterna för
litteratur och serier i Skåne

Boel Gerell

Oktober 2016

Litteratur och serier i Skåne

Vitalisering, samverkan, mångfald

Bakgrund och syfte

Under 2016 vill Region Skånes kulturnämnd undersöka vilka regionala insatser som bäst kan stödja eller stimulera litteratur och serier som konstform.

Den inventering - *En inventering av konstområdet litteratur i Skåne* - som förvaltningen genomförde under 2015 visar att litteraturen ur ett regionalt kulturpolitiskt perspektiv är ett litet och relativt outvecklat konstområde. Dagens mottagare av verksamhetsbidrag inom litteratur är små organisationer med låga bidrag vilket leder till att mottagarna har litet utrymme för den strategiska utveckling som skulle behövas. Det finns också skäl att se över om Region Skånes kulturnämnds bidrag är anpassade för att främja utveckling inom litteraturområdet som till skillnad från andra konstarter inte i första hand är en publik verksamhet.

Kultur Skåne/Region Skåne gav mig uppdraget att genom en studie fördjupa och komplettera den tidigare inventeringen, att i studien innefatta serier och dramatik, samt att undersöka villkoren för det litterära skapandet och identifiera viktiga regionala aktörer utifrån konstområdets särskilda behov.

Genom studien gör jag en fördjupning av konstområdet och presenterar utmaningar och möjligheter för litteratur och serier som stöd för eventuella kommande åtgärder eller insatser i syfte att utveckla infrastrukturen för området.

Metod och genomförande

I arbetet med förstudien har jag använt mig av kvalitativa metoder. Jag har gjort djupintervjuer med sammanlagt nitton aktörer och utövare på det litterära fältet. Intervjuerna har utgått från samma centrala frågeställningar men har också anpassats efter var och ens position och rörelseutrymme på den litterära kartan. Jag har i studien velat lyfta fram utmaningar och möjligheter som ges i parternas nuvarande situation men jag har också velat öppna för visioner och önskningar för framtiden.

Jag har velat se vilka grupper som finns representerade bland de etablerade utövarna och vilka grupper som saknas. I vilken mån styr villkoren för kulturfältet den litteratur vi tar del av i dag, som publik och läsare? Vad görs i dag för att stimulera en ökad mångfald och en vitalisering av det litterära landskapet?

Intervjuerna har tagit mellan två och fyra timmar i anspråk och kompletterades med ett seminariesamtal på Moriskan i Malmö 7 september 2016. Seminariet inleddes med en redovisning av några av punkterna som jag anser vara centrala i förstudien och följdes av ett panelsamtal där åtta av de intervjuade aktörerna och utövarna gavs möjlighet att diskutera sina sinsemellan olika ståndpunkter. Inbjudan till seminariet gick ut till en vid krets av litterära intressenter och seminariet avslutades med att publiken gavs möjlighet att ställa frågor till panelen.

Medverkande i panelsamtalet 7 sept

Anders Bräck

Verksamhetsledare Mediaverkstaden, grundare av tidskriften Pequod (1992-2012) samt förlaget Pequod Press. Ledamot i styrelsen för Sveriges kulturtidskrifter.

Per Bergström

Projektledare för Malmö stadsbiblioteks internationella författarscen. Tidigare ansvarig för litteraturscenen Stanza (2002 – 2012), driver förlaget Rámus tillsammans med Thomas Andersson.

Kristian Carlsson

Förläggare för Smockadoll förlag, Smulsk förlag och Dracopis Press. Initiativtagare till Bushwick Bookclub, Bushwick Bookclub Pocket och Bushwick Bookclub Skola. Ansvarig utgivare för ljudtidskriften Språka.

Therése Granwald

Författare, programansvarig för Lunds universitets författarskola.

Saskia Gullstrand

Serietecknare, projektledare och konstnärlig ledare för plattformen Underlandet, ett konstnärligt forskningslabb för serietecknare. Delar ansvaret med Jenny Taravosh.

Anna Alsmark

Verksamhetsledare Författarcentrum Syd med omfattning Skåne, Blekinge, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län.

Fredrik Strömberg

Serietecknare och verksamhetsansvarig för Seriefrämjandet. Kursansvarig för Serieskolan och redaktör för tidskriften Bild & Bubbla. Doktorand vid Malmö högskola, med inriktning mot tecknade serier.

Kettil Segergren

Ansvarig för Östervärns & Bokhandel, arrangör av litterära evenemang.

Övriga intervjuade utövare och aktörer

Åsa Maria Kraft

Poet, tidigare ledamot av Författarförbundets styrelse, tidigare ordförande i Författarcentrum Riks, lärare vid Lunds universitets författarskola.

Ulrika Thorsson

Bibliotekarie i Åhus och projektansvarig för Kristianstads bokfestival.

Niklas Åkesson

Poet, linjeledare för skrivarlinjen på Skurups folkhögskola.

Katarina Mazetti

Författare, ägare till lokalen Poeten på hörnet. Tidigare radiojournalist, kolumnist, lärare.

Gunnar Krantz

Serietecknare och konstnär. Tidigare lärare och kursansvarig vid Serieskolan i Malmö. Nu lektor i visuell kommunikation vid K3, Malmö högskola.

Jamil Mani

Serietecknare och verksamhetsansvarig för Seriefrämjandet.

Per Engström

Författare, ansvarig för Malmö konsthalls bokhandel, initiativtagare till tidskriften Pequod och förlaget Pequod Press.

Oline Stig

Författare, styrelseordförande i Litteraturhus Lund, en av initiativtagarna till Novellfesten. Lärare vid Lunds universitets författarskola och Linnéuniversitetet i Växjö.

Viktor Agering

Serietecknare. Förläggare för Agering bokförlag och Placebo Press.

Ammy Kjellsdotter Åström

Projektledare för Centrum för dramatik.

Gunnel Ottersten

Vice ordförande i Borrby Bokby.

Anne Olsson

Linjeledare för skivrarlinjen Albins folkhögskola, Landskrona.

Litteratur och serier i Skåne

Vitalisering, samverkan, mångfald

Överblick

Ett ovisst arbete

Det litterära landskapet är ingenting utan sina utövare, det säger sig självt. Ingen struktur är beständig, inga initiativ är bestående utan kontinuerligt och hårt arbete från människor som brinner för en idé och ett konstnärligt uttryck. Resultatet är ett litteraturliv som lever som en organism lever och andas, beroende av de omgivande villkoren.

Infrastrukturen som ges kring konstformen är en sak; centrumbildningar, bibliotek, boklådor, författarskolor, förlag. Men inga av dessa institutioner har någon funktion att fylla utan konsten i sig, verken som skapas i all enskildhet av utövarna. Arbetsprocessen är ofta lång och mödosam och dessutom osynlig för omgivningen. För ett större verk som en roman eller ett seriealbum kan det röra sig om år av arbete innan verket är färdigt att möta sin publik. Arbetet är oavlönat och dessutom ovisst eftersom utövaren sällan på förhand vet om verket blir accepterat för utgivning av ett förlag. Andelen författare som väljer att ge ut sina alster själva är stadigt ökande, men egenutgivning innebär också ett risktagande och ytterligare arbete för upphovsmannen som själv ställs inför utmaningen att få ut böckerna på marknaden och göra sig själv synlig som författare.

Först när verket finns, finns författaren. Tiden när utövaren som mest behöver uppmuntran, kollegial samvaro och ekonomiskt stöd tenderar därför att bli en period av vacuum där tvivel och uppgivenhet riskerar att ta udden av arbetslusten och självförtroendet och få författaren att ge upp sitt projekt i förtid.

Svårigheter för nya utövare

Här ges också påfallande svårigheter för den som är ny som utövare, att överhuvudtaget ta sig in i den litterära världen. Även om författaren gått en av de i Skåne etablerade utbildningarna och medverkat flitigt i tidskrifter och andra litterära sammanhang krävs det fortfarande en debut i form av en fysisk utgivning för att vinna medlemskap i en centrumbildning som Författarcentrum Syd. Utan den tryckta boken är det också mycket svårt att komma i fråga för stipendier och uppdrag på bibliotek och skolor.

Problemet blir särskilt markant om utövaren har utländsk bakgrund. En i hemlandet väl etablerad och meriterad utövare får ofta finna sig i att börja om från början i det nya landet. Om de publicerade verken inte finns översatta till svenska finns de inte. Och om utövaren själv inte behärskar bra svenska har hen ingen möjlighet att få uppdrag via Författarcentrum Syds författarförmedling.

Enligt Författarcentrum Syds verksamhetsledare Anna Alsmark anser föreningen att det skulle ge fel signaler till en utlandsfödd författare om man förmedlar föredrag och läsningar på exempelvis engelska. Författarförmedlingen har heller inte upplevt något större intresse för den här typen av arrangemang från uppdragsgivarna.

Lösningen med läsningar på originalspråk anses inte vara hållbar i längden, eftersom utövaren förr eller senare ändå behöver lära sig svenska för att ha en framtid som författare i Sverige. Fristadsförfattare bosatta i staden har bjudits in av föreningen, men man har inte fått några svar, kanske för att all information om Författarcentrum Syd är på svenska.

Hon nämner dock ett projekt som drivs med stöd av Västra Götalandsregionen, som ger bidrag till översättning och utgivning av verk av utlandsfödda författare. Projektet öppnar för möjligheter också för utövare i Skåne och hon planerar att ta kontakt med Kristian Carlsson, som har ett utvecklat nätverk bland exilförfattare, för att diskutera ett möjligt samarbete med honom.

På initiativ från Seriefrämjandet startades och drevs under åren 2011 - 2015 projektet Tusen serier som via workshops, utställningar och förlagsverksamhet uppmärksammade serieskapare med annan bakgrund än den svenska. Efter uppbrottet 2015 lever Tusen serier vidare som en självständig plattform i samarbete med kulturföreningen C'est Bon Kultur i den gemensamma lokalen Hybriden på Möllevången i Malmö.

Alternativ författarförmedling

En liknande extern och fristående verksamhet driver författaren Kristian Carlsson som vid sidan av sitt arbete som förläggare och arrangör av litterära arrangemang förmedlar uppdrag till utlandsfödda författare. Under de år som verksamheten byggts upp har han skaffat sig ett stort kontaktnät även bland översättare och kan erbjuda uppdragsgivaren ett färdigt program som kombinerar en introduktion av författarskapet med en översättning av den lästa texten.

Verksamheten lovordas av många, men är samtidigt sårbar och står och faller med Kristian Carlsson själv. Så länge han vill driva verksamheten vidare finns denna länk in i det svenska litteraturlivet för ett urval exilförfattare. Det är också i hög grad Carlssons smak och kontakter som styr vilka författare som får en chans att nå den svenska publiken.

Till de nyare centrumbildningarna hör Centrum för dramatik som från januari 2015 har ett kontor också i Malmö, vid sidan av huvudkontoret i Stockholm. Placeringen är strategiskt väl vald, menar projektledaren Ammy Kjellsdotter Åström, eftersom många av medlemmarna har uppdrag på båda sidor Sundet. En av föreningens målsättningar är att synliggöra dramatikern, som annars lätt hamnar i skuggan av en medialt mer etablerad regissör eller huvudrollsinnehavare. Föreningen vill också utveckla medlemmarnas möjligheter till inkomster vid sidan av dramatiken, exempelvis genom att förmedla uppdrag som föreläsare till skolor och bibliotek. Ammy Kjellsdotter Åström tror också att nya möjligheter kan öppna sig i takt med att allt fler museer och kulturarvsinstitutioner använder gestaltade inslag i sina produktioner.

Skilda arbetsvillkor

På ett väsentligt sätt skiljer sig arbetsvillkoren mellan skönlitterära författare, serietecknare och dramatiker. Medan författaren och serietecknaren ofta skapar sitt verk utan garantier om någon utgivning utgår dramatikern i de flesta fall från en beställning, innan hen börjar sitt arbete. Dramatikern har också möjlighet att få betalt flera gånger för verket, när det sätts upp igen av en ny scen. Däremot är inte minst nyskriven dramatik ofta förgänglig på det viset att den sällan finns bevarad i tryckt form. Genom Sveriges dramatikerförbunds förlagsverksamhet Drama Direkt har ett antal nyskrivna pjäser tryckts upp i mjuka band. Centrum för dramatik ser gärna att fler utgivningar ges och att böckerna sprids till landets skolor och används i undervisningen. Här tänker man att dramatik kan fungera bra som underlag för undervisning i läsförståelse. Och att inblicken i hantverket bakom en film eller tv-serie kan uppmuntra eleverna till kritiskt tänkande och ge viktiga insikter om hur budskapen vi omges av är konstruerade.

För medlemskap i Centrum för dramatik krävs två självständigt skrivna verk, som iscensatts eller sänts i ett professionellt sammanhang. Föreningen har mycket få utlandsfödda medlemmar och Ammy Kjellsdotter Åström har ingen erfarenhet av hur en produktion skulle bedömas, som var skriven på ett annat språk än svenska. Frågan har inte varit aktuell under hennes tid som projektledare. Men i princip är språket inget hinder för medlemskap, förklarar hon.

En skev representation

Ingen av de tre centrumbildningarna har alltså särskilt många utlandsfödda medlemmar. De har dessutom en förhållandevis hög medelålder bland sina medlemmar. Seriefrämjandet är av tradition en manligt dominerad organisation och av föreningens professionella utövare är bara 25 procent kvinnor. Denna skeva representation av den faktiska konstnärliga verksamheten innebär ett problem när centrumbildningarna förutses företräda konstformen utåt. De utövare som valt att ställa sig utanför centrumbildningarna – eller inte släppts in – får heller inte ta del av de ekonomiska resurser som slussas in till konstformen via föreningarna.

Också eleverna vid Skånes utbildningar i litterär gestaltning och serieteckning utgör en påfallande homogen grupp, dominerad av utövare med svensk bakgrund från medelklassen. Niklas Åkesson, linjeledare för skrivarlinjen på Skurups folkhögskola berättar att deltagarna i kursen själva är kritiska till bristen på mångfald och kallar sig "vita medelklassbarn". Här hade han gärna sett att tid och resurser funnits för att informera om utbildningarna på skolor med elever ur skilda samhällsgrupper. Också Therése Granwald, programansvarig för Lunds universitets författarskola, ser ett problem i att deltagarna på Författarskolan utgör en så homogen grupp. Också på de kurser i kreativt skrivande hon håller i de lägre åldrarna, domineras grupperna av flickor med svensk medelklassbakgrund.

Geografiska aspekter

Något annat som påverkar den litterära verksamheten är de rent geografiska aspekterna. Här råder det ingen tvekan om att det är Malmö och till viss del Lund som är navet i regionen. Det är här centrumbildningarna har sina kontor, det är här merparten av förlagen och de litterära scenerna finns, det är här flera av utbildningarna ges. Det är också i dessa städer de flesta av centrumbildningarnas medlemmar är bosatta och det är hit den intresserade publiken vant sig vid att ta sig för att uppleva litteratur och serier. Just vanans makt talar flera arrangörer om, som en bidragande orsak till varför det är så svårt att locka en publik till litterära arrangemang i andra delar av länet, inte minst i nordvästra Skåne och Helsingborg.

För sin storlek har Helsingborg ett osynligt litteraturliv med liten självständig verksamhet utanför bibliotekens författarprogram. På Dunkers kulturhus har försök gjorts till litterära satsningar men med mindre än att riktigt stora och på förhand välkända namn gästade staden har publiken varit fåtalig. På skrivarlinjen på Albins folkhögskola i Landskrona har man erfarenheten att det är betydligt lättare att få publik till läsningar i Malmö eller för den delen Borrby än i den egna delen av länet. Helsingborg är en njuigg stad mot oetablerad kultur, menar Anne Olsson som är linjeledare för skrivarlinjen.

Som ett svar på kritiken om att så många litterära arrangemang förläggs till Lund och Malmö skapade Författarcentrum Syd 2013 Litteraturrundan. Inspirationen hämtades från den etablerade och populära Konstrundan och bygger på samma princip om att utövarna själva skapar sina arrangemang och bjuder in publiken till sina hem eller till närbelägna samlingslokaler. Ett krav för att få stå som arrangör i Litteraturrundan är att utövaren är medlem i Författarcentrum Syd. Satsningen har visat sig vara populär bland medlemmar och publik men också i årets program avspelar sig tydligt avsaknaden av litterär verksamhet i den nordvästra delen av Skåne. Nordväst om Malmö och Lund ges bara två arrangemang, i Höganäs och i Lerberget.

Sydöstra Skåne har i jämförelse ett tjugotal programpunkter och här återfinns också Borrby bokby som sedan sommaren 2011 ingår i ett internationellt nätverk av bokbyar. Sedan dess har verksamheten stadigt utvecklats och har i dag programverksamhet med arrangemang året runt med tyngdpunkten lagd vid en helg i varje månad. Inom byns ramar ryms ett antal antikvariat varav flera är åretruntöppna och man bedriver dessutom skrivarcirklar i samarbete med ett studieförbund. Ett drygt tjugotal bokbyar ingår i The International Organisation of Book Towns och varje år är en av dessa byar värd för ett internationellt möte. 2020 har Borrby möjlighet att överta värdskapet och styrelsen för Borrby Bokby utreder just nu möjligheten att anta utmaningen. Enligt vice ordförande Gunnel Ottersten skulle tillfället kunna innebära ett lyft inte bara för orten som sådan utan för hela Skåne, som genom verksamheten syresätts även under vinterhalvåret när befolkningen är liten och kulturaktiviteterna annars står på sparlåga.

Vanans makt

Att skapa en vana hos publiken att ta del av litterära arrangemang är något som tar tid och kräver kunskap, kontakter och hårt arbete. Om detta vittnar flera av arrangörerna. Först efter en rad lyckade erfarenheter upparbetas en tillit hos publiken att det som tar plats på scenen är intressant och engagerande och väl värt ett besök. Först när denna tillit ges kan arrangören erbjuda framträdanden med mindre kända aktörer som i kraft av scenens goda rykte ändå får en publik. Här spelar det också en roll hur platsen för arrangemanget är utformad och belägen och om tillfälle ges till för målgruppen attraktivt socialt umgänge utöver den rena litteraturupplevelsen.

Ett exempel på en scen som under många år fyllde en central funktion inom det skånska och kanske allra mest malmöitiska kulturlivet var litteraturklubben Stanza som under åren 2002- 2012 drevs av förläggarna Per Bergström och Thomas Andersson. När Stanza lades ner och Per Bergström gick vidare som projektledare för Internationell författarscen på Malmö stadsbibliotek uppstod en lucka som Östervärns Antikvariat & Bokhandel haft som ambition att fylla.

Från september 2014 har man haft ett tätt litterärt program som med fördel fokuserat på releaser i samarbete med lokala förlag som Ellerströms, Rámus och Pequod. Här spelar lokalen en avgörande roll för arrangörerna, som är måna om att det som ges på scenen sker i samklang med det omgivande rummet och den litteratur som valts ut och marknadsförs i hyllorna.

Permanent seminarium

Kettil Segergren, som har det övergripande ansvaret för bokhandeln, lägger ner omkring 30 timmar i veckan på verksamheten och har än så länge inte tagit ut någon lön. Bokhandeln går runt, men hela verksamheten bygger på att ingen av dem som arbetar där får betalt, samtidigt som författarna vid releasekvällarna medverkar gratis som ett led i marknadsföringen av sina böcker. Relationen till Malmö stad upplever Kettil Segergren som "taggig" utan att egentligen veta varför. Att de inte sökt stöd från vare sig Region Skåne eller staden förklarar han med att de inte upparbetat vanan att be om hjälp. Att ta kontakt med Författarcentrum Syd har inte fallit honom in. Han är dessutom mån om att behålla profilen på verksamheten och vill inte nödvändigtvis ha någon annans "logga" klistrad på sina arrangemang.

Inför framtiden ser han flera möjliga vägar och en är att utveckla en förlagsverksamhet parallellt med bokhandeln och antikvariatet och för detta ändamål är han i färd med att starta ett aktiebolag. Han har också på eget bevåg tagit kontakt med Ensamkommandes förbund i Malmö för att bjuda in ungdomar till skrivkurser och samtal med etablerade exilförfattare i bokhandeln. En ambition med verksamheten är att undvika att den blir en angelägenhet för en mindre krets och därför ordnar man helt skilda arrangemang, för att locka olika grupper med skiftande intressen. Man har bland annat samarbetat med bildkonstnärer och ljudkonstnärer och vill gärna på sikt utveckla en idé som Kettil Segergren beskriver som ett "permanent seminarium".

Permanent som plats , men föränderlig genom en kavalkad av föreläsningar. Föreläsningarna och de följande samtalen ska resultera i nyskrivna texter och nya publikationer, i stället för att den tryckta boken är utgångspunkten för samtalet, som det varit under releasekvällarna.

Samtidigt vittnar han om att bokhandeln liksom flera andra aktörer har problem med att få ut informationen om sina arrangemang. En Facebooksida finns med ett antal följare, men med mer medel hade man dessutom kunnat trycka upp affischer och lägga resurser på att marknadsföra verksamheten utåt, i nya sammanhang. Här hade Kettil Segergren gärna sett en samordnande kraft för Malmös litteraturliv, där någon ”som har en lön” hjälpt till att åskådliggöra vad som händer på stadens litteraturscen. En önskan som återfinns hos många av aktörerna.

Etiketter i upplösning

Fler än Kettil Segergren värderar lokalens betydelse för den konstnärliga upplevelsen högt. Här söker sig nya utövare gärna bort från de traditionella scenerna som bibliotek och boklådor erbjuder. Litteraturbaren Stanza bedrev exempelvis sin tioåriga verksamhet i samarbete med Inkonst i Malmö, en scen som redan tidigare var etablerad för klubbar, scenkonst och musik. På närbelägna Grand Öl & Mat arrangeras releasekvällar för litterära verk och man har dessutom stått som värd för tävlingar i poetry slam.

Också gallerier upplevs som attraktiva mötesplatser för litterära utövare. Skånes konstförenings galleri på Bragegatan i Malmö fungerar exempelvis som scen för den nystartade ideella föreningen Malmötxt. I gruppens arrangemang varvas läsningar av etablerade författare med öppen scen och litterära framföranden via Skype.

Genrer som ljudkonst och performancekonst visar i sig att etiketterna för de traditionella konstarterna är i upplösning och att scenen mer än framförandet i sig definierar om verket betraktas som litteratur, bildkonst eller scenkonst. I samma hus som Skånes konstförening finns exempelvis Lilith Performance Studio som i sina föreställningar integrerar skilda element och som själva kallar sig en ”arena för praktisk konstnärlig forskning”.

På ett liknande sätt väver Teatr Weimar samman text, bildkonst och gestaltning i sina uppsättningar och i den återkommande scenkonstfestivalen Transistor ges plats för hörspel, ljudkonst, videoverk och boksläpp med det gemensamt att de står för ett "expanderat berättande för scenrummet".

Intressant att notera är att impulsen till gränsöverskridande rörelser, samarbeten och nya konstformer med fördel kommer från angränsande fält medan kärnan i den litterära verksamheten fortfarande är påtagligt konservativ. Det är fortfarande den tryckta boken många ser som det ultimata målet för sin konstnärliga strävan. Det är också i kraft av detta fysiska bevis, gärna på ett etablerat förlag, utövaren erbjuds medverkan i litterära sammanhang och ges möjlighet att söka stipendier för sin fortsatta verksamhet.

Informell mötesplats

En annan scen som på senare tid blivit en viktig plattform för litteratur och musik är Poeten på hörnet, centralt belägen på Södra Förstadsgatan i Malmö. Lokalen ägs av författaren Katarina Mazetti och drivs i samarbete med Författarcentrum Syd, ABF Malmö och Malmö Kulturstöd. Scenen hyrs ut till publika arrangemang av organisationer och privatpersoner och kan dessutom bokas fritt av medlemmar i Författarcentrum Syd. Kopplingen till Författarcentrum Syd är avsiktligt ner-tonad, eftersom man vill behålla lokalens profil som informell mötesplats.

Många beskriver scenen som ett välkommet och efterlängtat inslag i Malmös litteraturliv, tillgänglig genom sitt läge och med ett omväxlande program. Lokalen är dock ganska liten och rymmer en begränsad publik åt gången. Katarina Mazetti är nöjd med arrangemanget, men skulle gärna se att lokalen användes än mer. Exempelvis står den ofta outnyttjad under dagarna och kunde då användas för kurser, menar hon. I lokalen finns också Författarnas bokaffär, där en grupp författare turas om att sälja varandras böcker.

Liksom många andra efterlyser Katarina Mazetti ett sätt att marknadsföra verksamheten på större bredd utåt, utöver den information som redan ges via hemsida och Facebook-sida.

Personligt engagemang och ett under lång tid upparbetat kontaktnät har också varit avgörande för Kristianstads bokfestivals utveckling under åren. Fram till i våras ansvarade bibliotekarien Anders Nylander för festivalen som är ett av Skånes största enskilda arrangemang, med varaktighet under en helg från fredag till söndag. Under åren som gått har festivalen fått en trogen lokal publik, men trots förnyade ansträngningar har man inte i någon större utsträckning lyckats locka Malmö-Lund-publiken att företa resan i nordöst för att uppleva programmet. Anders Nylanders efterträdare Ulrika Thorsson tycker att festivalen spelar en viktig roll som vitaliserande samlingspunkt för den litteraturintresserade publiken men ser också att resurserna i hög grad äts upp av det korta arrangemanget och ger ett betydligt magrare utbud under resten av året.

Ett självuppfyllande system

Fokuseringen på litteratur som ett med publika arrangemang är ett ämne som flera av utövarna och aktörerna återkommer till. Läsning av litteratur och serier är för många en privat angelägenhet, ett tyst revir, men bidragssystemet i sig tvingar såväl utövare som arrangörer att synliggöra litteraturen och författarna i scenframträdanden. I och med att många stödåtgärder är kopplade till publika projekt är det av stor vikt för en författare att göra sig bra på en scen. Att bara läsa sin text räcker sällan långt och en författare som utöver de litterära kvalitéerna dessutom har en begåvning som estradör har större chanser att synas, få fler läsare och i förlängningen ökad framgång och bättre inkomster av sitt skrivande. Detta leder till ett självförverkligande förlopp där en författare som ges många tillfällen att framträda upparbetar en rutin och en synlighet som i sig generar nya uppdrag. Resultatet blir en stjärneekonomi där en liten grupp författare efterfrågas och anlitas för uppdrag och kan försörja sig på sitt författarskap. Medan det stora flertalet aldrig får pröva sin förmåga och som en följd av detta får färre läsare och minskade möjligheter till ny utgivning och inkomster av skrivandet. I ett pressat ekonomiskt läge tenderar uppdragsgivare som bibliotek och skolor att akta sig för chanstagningar och satsar hellre på säkra kort och författare som man vet levererar en bra framträdande.

På ett liknande vis styr stödåtgärdernas utformning centrumbildningarnas verksamhet, där man från Författarcentrum Syd sida exempelvis gärna hade sett att det funnits särskilda medel vikta för interna utbildningar för föreningens medlemmar. Men där man i kraft av villkoren för anslagen känner sig pressade att prioritera publika arrangemang som synliggör föreningens verksamhet utåt och kommer allmänheten till nytta.

Här har serier som konstform länge haft en nackdel gentemot skönlitteraturen, i och med att serier inte så lätt åskådliggörs på en scen och därför inte i samma utsträckning kunnat tävla om bidragen som varit avsedda för publika arrangemang. Men enligt en modell som bland annat praktiseras av serieskaparna Saskia Gullstrand och Jenny Taravosh kan också serier fungera i publika sammanhang, genom att själva serierutorna projiceras på en duk och texten och effekterna gestaltas med ljud, musik och röster. Tillsammans framträder de med egna och andras serier och driver dessutom plattformen Underlandet i Malmö, som beskrivs som ett konstnärligt forskningslabb för serietecknare.

Seriestaden

Såväl Saskia Gullstrand som Jenny Taravosh har gått Serieskolan i Malmö, en utbildning som har haft avgörande betydelse för stadens rykte som "Seriestaden". Genom denna utbildning har många i dag namnkunniga serieskapare vaskats fram, utövare som i många fall valt att stanna i staden efter utbildningens slut. Serieskolan och Seriefrämjandet är tätt sammanlänkade och Fredrik Strömberg är inte bara kursansvarig för Serieskolan utan också verksamhetsledare för Seriefrämjandet tillsammans med Jamil Mani. Han är dessutom en av redaktörerna till Seriefrämjandets tidskrift Bild & Bubbla. Trots den nära kopplingen väljer förhållandevis få av Serieskolans elever att bli medlemmar i Seriefrämjandet efter utbildningens slut. Detta förklarar Jamil Mani med att intresset för föreningsliv generellt gått ner bland unga. Bilden av Seriefrämjandet som en mansdominerad och bakåtsträvande förening ser han som en myt, ett imageproblem man från föreningens sida arbetar hårt med att motverka bland annat genom en aktiv satsning på jämställdhetsfrågor. Man arbetar också på att locka nya grupper till verksamheten, bland annat genom att ordna workshops i stadsdelar med stor andel unga med utländsk bakgrund.

För serietecknarna bakom Underlandet har valet i stället blivit att ingå i andra samarbeten, exempelvis med representanter för det feministiska nätverket Dotterbolaget som först bildades i Malmö 2005 och numera har fästen i såväl Göteborg som Stockholm, Gästrikland och Umeå. I kollektivet ingår kvinnor och transpersoner men däremot inga män. En uppdelning av seriescenen som ytterligare befäster intrycket av skilda världar och polarisering.

Ett skäl till att Underlandet hellre driver sina projekt utanför Seriefrämjandets regi är enligt Saskia Gullstrand att så mycket av projektmedlen äts upp av Seriefrämjandets kostnader för administration. Saskia Gullstrand ser dessutom en risk med att alltför mycket inflytande koncentreras till en enda institution, som dessutom inte fullt ut representerar bredden och utvecklingen av seriescenen i stort. Här skulle hon gärna se en spridning av makten och resurserna till fler aktörer, för ett vitalare och öppnare klimat med plats för fler röster.

Denna vision delar hon med serietecknaren och konstnären Gunnar Krantz, som var med och startade Serieskolan på Kvarnby folkhögskola 1999. I dag är han lektor i visuell kommunikation vid Malmö högskola. Också han ser en problematik i att seriescenen domineras av så få tongivande aktörer. Han vill gärna vid sidan av Seriefrämjandet och Svenska Serieakademin se ytterligare någon fristående aktör som kan föra konstformens talan utåt. Han ser också gärna en tätare koppling mellan aktörerna och den forskning som bedrivs om serier, i Sverige och i resten av världen. Genom anknytningen till ett lärosäte kan konstformen ges ett akademiskt ramverk och möjliggöra konferenser och forskningsutbyten som kan synliggöra Sveriges starka ställning på seriescenen.

Enligt Gunnar Krantz utgörs grundproblematiken av att konstformen fortfarande är så underfinansierad, i jämförelse med andra genrer som film och teater. Eftersom en stor del av arbetet sker ideellt har aktörerna inga krav på sig att söka sig utanför vänkretsarna utan arbetar med dem de redan känner, en bekvämlighet som samtidigt konsoliderar uppdelningen i läger. Här skulle han gärna se att det gavs fler fasta tjänster som söktes efter meriter och inte slentrianmässigt tillsattes inom de befintliga kretsarna. Med ökade resurser skulle också en breddad verksamhet kunna stimuleras, exempelvis genom att mer pengar viks åt forskning om serier.

Stärkt attraktionskraft

Det är ingen tvekan om att placeringen av Serieskolan i Malmö haft stor betydelse för utvecklingen av stadens seriescen. Samma effekt hade författaren Niklas Åkesson, linjeledare för Skrivarlinjen vid Skurups folkhögskola, gärna sett att fler utbildningar haft. Vad han ser hos eleverna som gått Skrivarlinjen är i stället en förlust av alumner till Stockholm, där många uppfattar att det väsentliga litteraturlivet tar plats. Här hade han gärna velat att Skåne stärkt sin attraktionskraft genom att skapa fler litterära scener och mötesplatser för författare och litteraturintresserade. En vitalisering som förmått fler författare att stanna kvar i Skåne, för att i sin tur stärka litteraturlivet och ge en grogrund för nya initiativ och möjligheter.

För författaren Therése Granwald, programansvarig för Lunds universitets författarskola, är det av vikt att också Lund stärker sin ställning som litterärt nav i Skåne. Generellt upplever hon attityden att arrangemang som tar plats i Malmö per automatik anses vara mer spännande än motsvarande projekt i Lund. Bilden av Lund präglas i hög grad av anknytningen till universitet. Samtidigt som de övriga delarna i universitetets konstnärliga fakultet – Konsthögskolan, Musikhögskolan och Teaterhögskolan - är placerade i Malmö och ytterligare stärker uppfattningen av att det är där saker och ting händer. Här hade en mötesplats utanför universitetets ramar fyllt en viktig funktion för att synliggöra Författarskolans verksamhet i staden. Hon hade också gärna sett att studenterna vid Författarskolan och de två längre skrivarlinjerna i regionen hade fått ett studentmedlemskap i Författarcentrum Syd, för att på så vis bli delaktiga i litteraturlivet och knyta viktiga kontakter för framtiden. Här ser hon Författarförbundets verksamhet Fyren i Stockholm som en intressant förebild. En plattform där även opublicerade författare och översättare kan ta del av den litterära diskussionen.

Therése Granwald har själv gått Författarskolan i Lund och bildade efter utbildningens slut skrivkooperativet Skalla tillsammans med ytterligare studenter från utbildningen. Det initiala syftet med kooperativet var att bedriva förlagsverksamhet, men all administration kring den ekonomiska föreningen blev omsider för belastande för deltagarna, särskilt sedan de fått familj och ökat försörjningsansvar.

Skalla lever i dag kvar i första hand som en internt stödjande förening och är ett typiskt exempel på hur intressanta initiativ skapas av unga och ideellt arbetande förmågor, för att sedan rinna ut i sanden när krafterna sinar.

Anne Olsson, linjeledare på skivrarlinjen vid Albins folkhögskola, håller med om att ett studentmedlemskap i Författarcentrum Syd kunde innebära intressanta möjligheter för kursens deltagare. Överlag arbetar man hårt på att förbereda eleverna inför framtida publika framträdanden, bland annat genom samarbete med bibliotek där eleverna får fungera som "förpoeter" vid större författarbesök. Anne Olsson är medveten om att det kan upplevas som "lite b" att snylta på någon annans publik, men menar att det är enda sättet att locka en större publik till en läsning med oetablerade poeter. Utbildningen söker sig också ut dit människor naturligt rör sig och arrangerar exempelvis läsningar i Slottsparken i Landskrona vid lunchtid.

En annan scen som använder sig av konceptet "förförfattare" är Litteraturbaren i Lund, en ideell förening som arrangerar en handfull scenframträdanden med litteratur och musik per år, numera på Grand Hotel i Lund. Som samtalsledare för arrangemangen står poeten Niklas Törnlund och i programmet blandas välkända namn med nyare och mer oetablerade författare. Många av de nyare utövarna är eller har varit studenter vid Lunds universitets författarskola, där Niklas Törnlund verkar som lärare och handledare.

Mötesplatser

En grupp som verkar för att vitalisera Lunds litteraturliv är den ideella föreningen Litteraturhus Lund, med författaren Oline Stig som ordförande. Föreningen bildades hösten 2011 och drev under några år intensivt frågan om ett litteraturhus placerat i Lund, enligt förebilder från Oslo och Berlin. Men försöken stupade varje gång på omöjligheten i att få ett kontinuerligt stöd för verksamheten.

Enskilda arrangemang var möjliga att få bidrag till från flera håll, men för att teckna ett hyreskontrakt och omvandla en lokal till ett fungerande litteraturhus krävdes försäkringar om ett mer långsiktigt engagemang inte minst från kommunens sida. I väntan på nya möjligheter har föreningen gått över till en ambulerande verksamhet, där man arrangerar litterära evenemang i samarbete med lokala institutioner.

Det största återkommande evenemanget är Novellfesten, som varar en helg i september och tar plats på Lunds konsthall och biografen Kino. Oline Stig kan i sitt arbete för Litteraturhus Lund tycka att det är synd att bidragsgivarna i så hög grad fixerar sig vid att arrangemangen ska vara nya, i stället för att uppmuntra kontinuitet och utveckling av redan befintliga projekt. Litteraturhus Lund är också ett talande exempel på hur fokuseringen på anslag till kortsiktiga publika arrangemang styr utvecklingen och blir självuppfyllande i sin konstruktion av det litterära landskapet.

Bland aktörerna återfinns den ekonomiska föreningen Mediaverkstaden på Södra Förstadsgatan i Malmö, som skapades 2010 i en sammanslagning av Tidskriftsverkstaden Skåne och Digitala Bildverkstaden. Föreningen har ca 150 medlemmar och erbjuder möjligheten för utövare, tidskrifter och förlag att låna digital utrustning. I huset hyr dessutom ett antal småförlag arbetsplatser och på markplan finns Kulturcentralen som fungerar som fysisk butik för webbutiken Tidskriftsbutiken.

Serietecknaren Viktor Agering som driver Agering förlag och Placebo förlag från en arbetsplats i huset, vittnar om hur totalt avgörande kontakten och gemenskapen med andra småförläggare är. Genom mötena genereras nya idéer och i mötet med konstnärer som besöker Mediaverkstaden för att använda digital teknik uppstår samarbeten om illustrationer och omslag. Förläggaren Anders Bräck, som dessutom är verksamhetsledare för Mediaverkstaden, hade gärna hyrt ut arbetsplatser även till enskilda utövare men ser inte att det finns särskilt många som har möjlighet att betala den marknadsmässiga hyran.

Ett årligt återkommande arrangemang är Julbokmarknaden där omkring trettio småförlag och boklådor medverkar. Marknaden har varit välbesökt, mycket på grund av det centrala läget och tidpunkten mitt i julrusningen, när många människor ändå är ute och handlar. Just marknadsföring av evenemang och produkter är annars ett problem för småförlagen och tidskrifterna som använder all kreativitet och kraft på de redaktionella insatserna. Men saknar kunskap och kanaler för att synliggöra sin verksamhet på marknaden. Här hade Viktor Agering gärna sett ett utvecklat samarbete, ett regionalt marknadsföringsstöd som på ett attraktivt och lättillgängligt sätt visat styrkan och bredden i utbudet som småförlagen och tidskrifterna erbjuder.

Marknadsföring

En annan av förläggarna som har sitt kontor i Mediaverkstadens lokaler är Per Bergström, som driver Rámus förlag tillsammans med Thomas Andersson. Per, som dessutom är projektledare för Internationell författarscen på Malmö stadsbibliotek håller med om att det saknas en gemensam plattform för marknadsföringen av litteraturlivet i Skåne. I sitt uppdrag för Internationell författarscen har han exempelvis krav på sig att locka en mångkulturell publik och skulle önska att resurser gavs för att marknadsföra arrangemangen på ett annat sätt, exempelvis via bibliotekets filialer och kulturföreningarna i stadsdelarna. Han upplever fortfarande den huvudsakliga publiken som en förhållandevis homogen grupp bestående av mestadels äldre kvinnor, som troget tar del av allt som ges på scenen.

Genom valet av författare kan nya grupper lockas till biblioteket och som exempel tar han besöket av den somaliske författaren Nuruddin Farah. Vid detta besök uppskattar han att åtminstone en fjärdedel av publiken hade somalisk härkomst. Här spelade ett gott samarbete med den somaliska kulturföreningen en avgörande roll för att sprida informationen om framträdandet. Här liksom i sitt tidigare arbete med litteraturklubben Stanza på Inkonst upplever han att det tar tid att upparbeta ett intresse från publiken, ett förtroende om att det som ges på scenen är intressant.

En som arbetat länge med att bygga upp ett kontaktnät med utlandsfödda författare och översättare är författaren och förläggaren Kristian Carlsson. Han är också initiativtagare till den turnerande verksamheten Bushwick Book Club som arrangeras i större skala på Malmö Live, på Dunkers kulturhus i Helsingborg och på Göteborgs stadsbibliotek. Tillsammans med musikern Thomas Teller turnerar han också med den mindre versionen av produktionen, Bushwick Book Club Pocket och Bushwick Book Club Skola. Med utgångspunkt i ett litterärt verk improviserar de två tillsammans med inbjudna gäster från skilda konstnärliga fält, enligt ett koncept hämtat från Brooklyn, New York. I turnéversionen av satsningen besöker duon bibliotek, föreningslokaler och skolor i mindre orter runt om i länet och fyller på så vis ett behov av litterära framträdanden utanför städerna som många talar om. Begränsningen för verksamheten återfinns i formerna för finansieringen, där Kristian Carlsson helst vill undvika att bli den som ansvarar för ansökningarna.

Denna del av arbetet ser han som det stora hindret för verksamheten och han efterlyser enklare, snabbare ansökningsprocesser och något slags samordnad, administrativ hjälp för att frigöra resurser för förverkligande av nya idéer och utveckling av redan befintliga koncept.

I samtal med Kristian Carlsson betonar han vikten av ett personligt engagemang och ett under lång tid uppbyggt kontaktnät för att kunna arbeta framgångsrikt som arrangör av litterära evenemang. Det är på individnivå det avgörs om marknadsföringen av ett framträdande på en mindre ort ska nå ut till publiken eller inte. Samma sak gäller förmedlingen av utlandsfödda författare, där uppdragsgivaren som vänder sig till Kristian Carlsson ofta erbjuds ett paket som ger inte bara en litterär läsning utan också pressmaterial, en översättning av texten och en introduktion av författarskapet.

Kristian Carlsson ser också till att alla inblandade får betalt för sina insatser, något som inte är självklart i dessa sammanhang där författare ofta förväntas framträda gratis. Innan han tar på sig att förmedla uppdrag för en utövare prövar han hen, för att vara säker på att denne "är bra" vilket utöver de litterära kvalitéerna inbegriper att utövaren ska göra sig på en scen. Vad som är bra eller dåligt baserar sig naturligt nog på hans egen bedömning, på samma vis som ansvaret för förmedlingen är en ideell självpåtagen uppgift.

Här riktar Kristian Carlsson kritik mot Författarcentrum Syd, som han anser borde ha det övergripande ansvaret för att mångfaldsfrågan i förmedlingen av författaruppdrag efterlevs.

Säkra kort

Också för Ulrika Thorsson, projektansvarig för Kristianstads bokfestival och bibliotekarie i Åhus, är det väsentligt att kunna erbjuda publiken något mer än den rena litterära läsningen. Vid sidan av festivalen arbetar hon fram ett koncept kallat "författarmeny" för biblioteket i Åhus där en föreläsning och ett litteratursamtal knyts till varje enskilt författarframträdande, för att publiken ska få så mycket som möjligt ut av besöket. För att locka publik till arrangemangen är det Ulrika Thorssons erfarenhet att det krävs antingen ett riktigt säkert kort i form av ett välkänt namn eller en på annat vis meriterad författare. Intresset för utlandsfödda författare upplever hon inte som särskilt stort.

Innan författaren bokas försäkras sig hon och kollegorna om författarens förmåga att framträda på ett attraktivt sätt, exempelvis genom att se på youtubeklipp från tidigare framträdanden. Liksom Per Bergström vittnar hon om att myten om "kulturtanten" är sann. Det är främst i denna grupp av äldre, välutbildade kvinnor publiken återfinns. För att locka en manlig publik krävs ofta en manlig författare och gärna en som skriver för de historiskt intresserade.

Ingen trygghet

Författaren Åsa Maria Kraft har tidigare varit ordförande i Författarcentrum Riks och ledamot av Författarförbundets skönlitterära sektion. Författarcentrum Syds betydelse för litteraturlivet ser hon primärt som en mötesplats, dit författare går för att träffa kollegor och delta i fester. Medlemmarna är mer eller mindre samma år efter år, men hon ser ljusst på den nya scenen Poeten på hörnet som lockat en publik ur nya och yngre grupper.

Bakom sig har hon en förhållandevis tät utgivning av lyrik och prosasamlingar sedan debuten 1997. Hon är utgiven på Albert Bonniers förlag, har garanterad författarpenning från Sveriges Författarfond och hör definitivt till de mer gynnade av regionens författare.

Ändå räknar hon inte med att kunna leva på sitt skrivande. Hon upplever dessutom en radikal minskning i antalet förfrågningar om författarframträdanden. Där hon tidigare kunde räkna med i alla fall fyra läsningar per år, får hon numera ett erbjudande vartannat år. Hon har tidigare haft uppdrag som litteraturkritiker i Uppsala Nya Tidning, men efter ett byte av kulturchef sinade plötsligt uppdragen.

Nu arbetar hon som gästlärare och handledare vid Lunds universitets författarskola men tjänar egentligen för lite för att ekonomin ska gå ihop. Nämnas bör att ersättningen för denna typ av uppdrag är mycket lågt. Timpenningen för undervisning vid Lunds universitets författarskola är exempelvis 235 kr.

Räddningen är de stipendier och priser hon får, som hon sparar i en buffert för att klara perioderna av oavlönat skrivande mellan böckerna. Men priser och stipendier är aldrig något hon kan räkna med och har fått vänja sig vid att inkomsterna är osäkra och oberäknliga. Stipendierna är heller inte pensionsgrundande, som andra inkomster. Villkoret för att vara författare är att hon aldrig kan räkna med någon trygghet eller några garantier för framtiden.

Litteratur och serier i Skåne

Vitalisering, samverkan, mångfald

Visioner

Knappa resurser, positioneringar och invanda spår. Men också en längtan efter influenser utifrån och en förbättring av befintliga strukturer för att möjliggöra något nytt. I intervjuerna med aktörer och utövare framkommer många idéer för hur det litterära fältet kan vitaliseras och flera framhåller samtalets betydelse i sig. Att få sätta ord på tankar och möjligheter som frustrerat fått motas undan i det dagliga, tidspressade arbetet. Många efterlyser fler mötesplatser och kontaktvägar för att överbrygga de ofta inbillade motsättningarna som råder på den litterära fältet. Ett första tillfälle till diskussion gavs under Kultur Skåne/Region Skånes seminarium med utgångspunkt i förstudien, på Moriskan i Malmö 7 september 2016. Nedan ges exempel på några av de visioner, tankar och idéer som framkommit under samtalen.

Anders Bräck

Verksamhetsledare Mediaverkstaden, grundare av tidskriften Pequod (1992-2012) samt förlaget Pequod Press. Ledamot i styrelsen för Sveriges kulturtidskrifter.

”Tänk om det fanns en arbetsplats i Malmö där småförlag, författare och konstnärer kunde sitta tillsammans. Dessutom med en scen för evenemang, som Victoriateatern. En sådan mötesplats hade kunnat ge helt andra möjligheter för kommunikation och samarbeten. Vi som redan sitter här har stor hjälp av varandra. När Mazettihuset planerades tänkte man sig att det skulle finnas plats också för småförlag och författare, men av de planerna blev ingenting. Många utövare och förlag har svårt att lägga ut flera tusenlappar i månaden på hyran av en arbetsplats. Vi skulle behöva subventioner för att göra det möjligt. En sak som jag gillar med Mediaverkstaden är läget, att det är bara att gå upp direkt från gågatan. Mycket finns redan här, som Tidskriftsbutiken på bottenplan som man hade kunnat utöka till en riktig bokhandel, en sån som man ser i New York. Den här platsen är ju som klippt och skuren för något sådant. Victoriateatern kan fungera som en scen. Här finns plats för utställningar, man kan skapa samarbeten med bildkonstnärer och fotografer. Jag skulle gärna utveckla detta.”

Åsa Maria Kraft

Poet, tidigare ledamot av Författarförbundets styrelse, tidigare ordförande i Författarcentrum Riks, lärare vid Författarskolan vid Lunds universitet.

”En idé jag har som jag gärna arbetat med är att utveckla en residensverksamhet för Skåne, liknande den som finns i Västra Götaland. I Åmål, Partille, Strömstad och Alingsås finns gästhem där svenska, nordiska och internationella författare och översättare möts och arbetar under månadslånga vistelser. Det där hade varit jättekul att vara med och driva. Jag tänker att det varit en bra sak för hela regionen, som hade kunnat ge ringar på vattnet även i andra sammanhang.”

Niklas Åkesson

Poet, linjeledare för skrivarlinjen på Skurups folkhögskola.

”Eleverna på utbildningen är glada att de kom in. Samtidigt kallar de sig själva för vita medelklassbarn. Jag förstår tanken, vi borde anstränga oss för att hitta elever i nya grupper, ge oss ut i skolorna och informera. Vi skulle vilja ha det som en del av undervisningen, att besöka skolor och berätta om utbildningen. Ha det på schemat. Klart att vi kan hjälpa till med utvecklingen, att hålla workshops i stadsdelarna, att berätta att alla kan bli mycket bättre på att skriva än man är. Vi borde visa att vi finns och se till att vi nämns i olika sammanhang.

Det vore också bra med fler samarbeten med andra skrivutbildningar. Vi hade ju en skrivkonferens och nu ska vi ha en internationell konferens nästa vår. Lite samarbete har vi ju, men mest på lärarnivå. Våra elever ses ju faktiskt inte. Vi skulle kunna göra mycket mer, ordna gemensamma fester, poetry slam – utmana varandra.”

Per Bergström

Projektledare för Malmö stadsbiblioteks internationella författarscen. Tidigare ansvarig för litteraturscenen Stanza (2002 – 2012), driver förlaget Rámus tillsammans med Thomas Andersson.

”Jag och Thomas (Andersson) har en idé om att söka pengar för att vara på Poeten på hörnet en gång i månaden och ordna liknande arrangemang som vi hade på Stanza. Efter fem år här på biblioteket kliar det i fingrarna att göra något lite friare. Inkonst är också intresserade av att göra något nytt, de har ju en mindre scen också, som skulle kunna fungera som litteraturbar.

I och med att biblioteket fått ett café som har alkoholtillstånd öppnar sig möjligheter här också, för en annan sorts arrangemang. Vi skulle exempelvis kunna ha läsningar med servering i Röda Rummet. Överhuvudtaget överväger vi att ägna mer tid åt Rámus i fortsättningen, det är ju vårt skötebarn. Vi har redan ett stort internationellt nätverk och har bland annat blivit inbjudna att kuratera en bokfestival i Slovenien. Vi har också fått bra gehör för att arrangera en bokfestival här.”

Katarina Mazetti

Författare, ägare till lokalen Poeten på hörnet. Tidigare radiojournalist, kolumnist, lärare.

”Jag skulle vilja att vi satsade mer på litterära temaveckor, som deckarfestivalen Crimetime på Gotland. Varför inte en temavecka om rymdberättelser i samarbete med Science Fiction-bokhandeln? Eller arbetarlitteratur! Det skulle vara ett bra tema för en festival i Malmö. Det skulle kunna engagera hela Malmö och få med författare ur alla åldrar och inte minst författare med utländsk bakgrund. Romsk litteratur hade också varit intressant. Det hade varit ett bra sätt att marknadsföra allt som finns här, av litteratur och författare.”

Ulrika Thorsson

Bibliotekarie i Åhus och projektansvarig för Kristianstads bokfestival.

”Jag vet att festivalen för länge sedan använde sig av lokaler ute på stan, eftersom det inte fanns så bra möjligheter den gången på Stadsbiblioteket. Det är inte alltid ultimatum med läsningar på ett stimmigt café eller poesiläsningar på puben. Samtidigt tillförde det något att litteraturen kom ut bland folk, att man ramlade rakt in i det. Nu när festivalen har fått en fast scen på Kulturkvarteret försiggår allt där. Det är behändigt och praktiskt, men det finns en poäng i det lite mindre organiserade, att man bara råkar på någonting när man är ute i ett helt annat ärende. Det hade varit intressant med andra scener där vi hade kunnat hålla på lite längre på kvällen. Där man kunnat locka andra människor, kanske ungdomar och hålla öppet till i alla fall till kl 22-23.”

Kristian Carlsson

Förläggare för Smockadoll förlag samt Smulsk förlag och Dracopis Press.

Initiativtagare till Bushwick Bookclub samt Bushwick Bookclub Pocket och Bushwick Bookclub Skola. Ansvarig utgivare för ljudtidskriften Språka.

”I Svedala har alla åttonde- och niondeklassare deltagit i Bushwick Book Club Skola. Och i Klågerup var det 250-350 elever som fick börja med att läsa boken, en ungdomsbok. Sedan kom vi till deras skola och tillsammans skapade alla någonting med utgångspunkt i boken. Bakade tårtor, skapade elgrejer med inspiration från läsningen. Alla kunde göra någonting. Det har funnits fler intresserade men det har inte funnits någon klar finansiering och jag vill slippa att vara den som gör ansökningarna. Jag vill inte hamna i den fällan att jag ska söka för mycket pengar. Det äter upp all tid. Hade jag någon som skötte de bitarna hade jag kunnat göra dubbelt så mycket. Det är slöseri med resurser att jag ska ägna all min tid åt ansökningar.”

Anne Olsson

Linjeledare för skrivarlinjen Albins folkhögskola, Landskrona.

”Vi skulle behöva söka anslag för att kunna ha fler författarbesök, det är tråkigt att inte kunna bjuda in fler etablerade författare. Vi önskar oss också andra gäster, förlagsgäster och personer som berättar hur man söker projektpengar. Författare som gått här innan brukar komma till en billig kostnad. Ett studentmedlemskap i Författarförbundet eller Författarcentrum Syd hade också varit en bra idé. Dessutom hade vi gärna utvecklat ett samarbete med andra skrivutbildningar. Vi har haft ett gemensamt stånd på Bokmässan tidigare, men det var attans dyrt. Vi gjorde ett försök men hamnade så långt i utkanten av området att det knappt var lönt. Här hade det varit intressant med ett bidrag för att kunna göra oss lite mer synliga.”

Gunnar Krantz

Serietecknare och konstnär. Tidigare lärare och kursansvarig vid Serieskolan i Malmö. Nu lektor i visuell kommunikation vid K3, Malmö högskola.

”Vi är bra på det här med serier i Sverige, vi ligger långt framme i frågor om politik och jämställdhet. Frågan är hur vi gör för att överbrygga de motsättningar som finns. Vi har en kommersiell del som för länge sedan hade kunnat satsa på några av de unga nya serietecknarna. Som Egmont, men det gör de inte, det vågar de inte. Seriefrämjande bedriver verksamhet som är forskningsrelaterad på många vis men är inte kopplade till något lärosäte och det tycker jag är väldigt konstigt. Det är som om de vill hålla sig för sig. Problemet är att det inte finns resurser för att ens börja tänka på ett samarbete, på vare sig det ena eller andra sättet. Jag är kanske för otålig, men jag tycker att det är synd. Jag skulle gärna medverka till ett sådant samarbete.

De små oberoende förlagen är alla uppköpta av de stora förlagen. Bonniers och Ordfront har köpt Kartago och Galago. När man tittar på de små förlagen så är det oftast bara en person som driver hela förlaget. Det är ett stort åtagande. Här hade det varit intressant om man hade kunnat samverka och om det fanns produktionsstöd och inte bara efterhandsstöd. Om serietecknare och förläggare kunde söka gemensamt för ett projekt. Hittills har alla följt efter pengarna så skulle man skapa ett stöd för forskning kring serier så skulle utvecklingen gå åt det hållet. Att Seriefrämjandet är en centrumbildning är för att det finns pengar att få där.

Jag tror att man får tänka sig att man ska satsa oerhört mycket mer på detta. Och sedan ska man få med de kommersiella krafterna. Bonniers har haft en guldgruva i serier men ingenting av detta har återinvesterats i serierna. Ser man serier som något vi är väldigt bra på i Sverige kan man få uppmärksamhet internationellt också.”

Saskia Gullstrand

Serietecknare, projektledare och konstnärlig ledare för plattformen Underlandet, ett konstnärligt forskningslabb för serietecknare. Delar ansvaret med Jenny Taravosh.

”Jag tror att det är jätteviktigt att betrakta serier som litteratur. Om inte annat är serier väldigt spännande att sätta i förhållande till annan litteratur. Det kommer exempelvis mycket serier nu som är en del av den nya arbetarlitteraturen. En svårighet är att man fortfarande infantiliserar serier och kopplar dem till andra serier trots att de inte har ett dugg gemensamt.

Poeten på hörnet är en fantastisk plats, där vi hållit en del högläsningar och seriesläpp. Det som är så bra är att serier deltar utan att det anses som något exceptionellt. Så skulle jag vilja att det fungerade på litteraturfestivaler överlag. Att man på en poesiläsning lika gärna kan högläsa vissa serier som är poetiska och som har mycket gemensamt med de skaparna och den publiken. Jag tror väldigt mycket på att använda sig av de platser för litteraturmöten som redan finns för framförande av serier. Men också teaterscener och biografier.

Ett problem med att pumpa in pengar i Seriefrämjandet är att de kan skapa projekt uppifrån och ner. Jag tänker att projekt behöver skapas nerifrån och upp. Där är det snarare oss man ska hugga om man vill att saker ska hända.”

Jamil Mani

Serietecknare och verksamhetsansvarig för Seriefrämjandet.

Man ska ha klart för sig att Malmö är unikt i världen. Att ha en organisation som Seriefrämjandet som verkar här, att ha en skola, ett galleri, att ha en så stor mängd aktiva utövare på samma plats. Här har Serieskolan haft stor betydelse för att så många aktiva komponenter uppstått just här. Alla är sprungna ur Serieskolan och att de börjat samarbeta beror på skolan.

Samtidigt är det ju ett ständigt arbete att nå nya grupper. Projektet "Tusen serier" handlar om att sätta fokus vid frågor om mångfald. Vilka är kulturskaparna, hur får vi nya grupper att använda sig av kultur? Här arbetar vi för att få in serieskapare som kommer från olika håll, få in nya röster, med annan etnisk bakgrund. Ett sätt att nå fler är att hålla workshops för unga och människor i orter och områden där det kan finnas många med annan etnisk bakgrund. Och lära ut hantverket och visa upp hur utgivningen kan se ut.

Ur regionalt perspektiv vill vi att serier uppmärksammas mer och ges mer resurser i bidragssystemet. Andelen ökar inte, kulturkakan är så väldigt fast. Man kan bara arbeta mer. Vi har den här dammen och så flyter det runt näckrosblad från ena till andra sidan. Vi vill ha mer vatten."

Ammy Kjellsdotter Åström

Projektledare för Centrum för Dramatik Syd.

"Vi skulle gärna se att alla skolor köpte in klassuppsättningar av ny dramatik och använde dem i skolarbetet. Dramatik är bra på det sättet, att den fungerar utmärkt att använda för den som behöver öva sin läsförståelse. Genom att läsa dramatik blir eleverna dessutom medvetna om hur en film eller en tv-serie är konstruerad, hur budskapet kommer till dem. Genom att se hur texten är uppbyggd tillägnar de sig en förmåga till kritisk granskning som vi tycker är oerhört viktig. I grunden är detta en rättighetsfråga."

Therése Granwald

Författare, programansvarig för Lunds universitets författarskola.

”Jag har tänkt på en lokal som står tom i Lund just nu där det fanns en klädbutik som heter Pavement. Ett drömscenario som jag tänkt på mycket är att ha kombinera en boklåda med ett café och en scen. Det hade dessutom varit otroligt fint att kunna starta en tidskrift där nya studenter kan publicera sina texter, kanske i samarbete med Författarcentrum eller ett småförlag. Det skulle kunna vara reflekterande texter om skrivande. Tidskriften Skriva är ju en av de mest sålda tidskrifterna just nu. Akademiska Föreningens tidskrift Ordkonst är en jättebra organisation, men är hårt knuten till litteraturvetenskapen vid universitetet. Det är annars en samarbetspartner som vi hade velat arbeta med. Men det är ofta vattentäta skott mellan olika grupper där man tar hand om sin grej och har lite tid över för att ta kontakt med andra. Vad gäller Kultur Skåne hade det varit en fördel om det fanns något slags snabbväg för ansökningar till mindre projekt. Ett slags miniprojektansökningar med bidrag till att exempelvis ge ut tio nummer av en tidskrift. Eller att skapa en scen för experimentell prosa. Som utövare som inte är helt professionella kan söka.”

Gunnel Ottersten

Vice ordförande i Borrby Bokby och styrelseledamot i International Organisation of Booktowns.

”I det internationella nätverket av bokbyar är varje år en by värd för ett större arrangemang. I år var vi i den schweiziska byn Saint-Pierre-de-Clages och medverkade bland annat genom ett bokbord där vi presenterade vår verksamhet. I samband med besöket blev vi tillfrågade om vi ville vara värdar för arrangemanget 2020. Spontant sa vi – ja! Nu ser vi över hur vi ska göra det möjligt. Vi tittar bland annat på organisationen för vår systerby i Norge, Tvedestrand, som var värdar för två år sedan. Skillnaden är att de har två heltidstjänster knutna till bokbyn medan vi arbetar helt ideellt. De har också såväl statliga som regionala och kommunala bidrag. Vi hoppas kunna få stöd och stärka vår organisation så att vi kan göra verklighet av den här möjligheten som vi hoppas kan bli betydelsefull för hela regionen.”

Anna Alsmark

Verksamhetsledare Författarcentrum Syd med omfattning Skåne, Blekinge, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län.

”Det som jag sett som fungerar väldigt bra är en lokal som Poeten på hörnet. En sådan lokal skulle kunna finnas på varenda mindre ort där människor som skriver kan träffas och samtala. Det kan vara en lokal som är frikopplad från föreningar, där människor kan träffas på kvällstid och samtala. Det är viktigt att det är en mötesplats för skrivande människor, inte för läsintresserade.

Det tar lång tid att bli författare. Det kan bli väl tufft för många, som slutar. Här kan vi bli bättre på att skapa sidjobb så att de ändå gör något inom professionen.

Författarförmedlingen bygger ju på det talade ordet och det är inte alla författare som passar för det. Och det kan bli svårt för dem, att man bara får betalt när man är ute och talar. Vi har försökt lyfta fram den här frågan, att det är så svårt att försörja sig under tiden som man skriver. Vi har vänt oss till regionen [Region Skåne], att man måste tänka på försörjningen under den där perioden. Att man får ett kulturstöd. Det skulle ju kunna gå via Författarcentrum, att vi delar ut det.”

Per Engström

Författare, ansvarig för Malmö konsthalls bokhandel, initiativtagare till tidskriften Pequod och förlaget Pequod Press tillsammans med Anders Bräck.

”Det finns redan en hel del som händer, konsten är att synliggöra den här typen av aktiviteter som spontant poppat upp. Att hitta det som händer och stödja det. Och göra aktörerna medvetna om vilka möjligheter som finns. Vi har ju spjutspetskulturen, de som har mycket medel. Som teatrarna, de måste få pengar. Det ska inte behöva bli en motsättning mellan de här parterna. Vad som framförallt är viktigt är att försöka behålla kompetensen inom regionen och ge det som finns en möjlighet att utvecklas. Exempelvis genom att lyfta fram kulturen i förorten. Jag tror mindre på att styra verksamheten uppifrån. Kultur kan uppstå på de mest udda platser.”

Oline Stig

Författare, styrelseordförande i Litteraturhus Lund, en av initiativtagarna till Novellfesten. Lärare vid Lunds universitets författarskola och Linnéuniversitetet i Växjö.

”Tanken finns ju fortfarande kvar att skapa ett litteraturhus. Det är många som saknar huset, som ville samarbeta. Biblioteket ville samarbeta, universitet, bokhandeln. Svagheten är att den typen av lokaler som vi söker ofta har en mycket hög hyra. Vad vi behöver är en centralt belägen lokal i stadskärnan. Samtidigt finns det ju hus som står mer eller mindre outnyttjade. Som Stadshallen och Stadsteatern. Det är ju verkligen lokaler med potential, som Stadshallen, vilket hus! Men allting där inne dör. Foajén skulle behöva byggas om och storleken på salarna skulle behöva justeras. Tänker man efter är det ju en självklar tanke. Kulturella Lund måste ju ha ett litteraturhus.”

Viktor Agering

Serietecknare. Förläggare för Agering bokförlag och Placebo Press.

”Problemet är synliggörandet av allt som görs i regionen. Förlagen och tidskrifterna har fullt upp med det redaktionella och behöver inte bara ekonomisk hjälp utan också hjälp med marknadsföringen. Många av förlagen är små kvalitetsförlag drivna av förläggare med en mer redaktionell inriktning. De kan sitta med en kanonbok, men vet inte hur de ska nå ut med den. Julbokmässan är en väg att synliggöra utbudet, men det är bara en dag. Julbokmässan skulle dessutom kunna utvecklas betydligt, exempelvis genom fler författarsamtal. Här skulle vi behöva mer medel för att kunna ta hit folk. Och dessutom nå ut i media, så att det vi gör går fram. Det här är något som behövs över hela området, ett regionalt marknadsföringsstöd. Vi måste visa på att det finns en stark kultur och många kvalitetsförlag, ska det som görs finnas kvar måste det till resurser. En förutsättning för att de små kvalitetsförlagen ska finnas kvar är att de ges möjlighet att kränga lite böcker.”

Kettil Segergren

Ansvarig för Östervärns & Bokhandel, arrangör av litterära evenemang.

”En sak som skulle kunna förbättras är att många internationella föreläsare och författare per automatik kommer till Stockholm. Det skulle vara intressant om vi kunde locka hit dem i stället, att det inte längre är självklart att man åker till Stockholm. Man skulle kunna upparbeta ett samarbete med Köpenhamn. Det skulle kunna bli en resa som många är villiga att göra och som kunde göra Malmö till ett självklart turnéstopp. Det finns många intresserade människor i Malmö. Många människor som har en självbild och ett levnadssätt som gör att de skulle vilja komma till den här typen av arrangemang. Jag tänker också på de fantastiska Skiften-föreläsningarna som fanns tidigare. Det är mycket enkelt om man har lite tåga och lust att göra arrangemang som dessa till en verklig händelse. Även Poesidagarna hade man velat se mer av. Jag trivs bättre i Malmö än i Stockholm och då måste man göra det attraktivt att bo här.”

Litteratur och serier i Skåne

Vitalisering, samverkan, mångfald

Sammanfattning

- Att skapa ett större litterärt verk är en tidskrävande process. Tiden när utövaren som mest behöver uppmuntran, kollegial samvaro och ekonomiskt stöd tenderar att bli en period av vacuum där författaren riskerar att ge upp sitt projekt i förtid.
- I förlängningen innebär detta ett bortfall av möjlig litteratur, som i brist på uppmuntran eller ekonomiska möjligheter aldrig skapas. Röster tystnar och nya grupper kommer aldrig till tals på det litterära fältet.
- Många stödåtgärder är kopplade till publika projekt. Den författare som utöver de litterära kvalitéerna har en begåvning som estradör får fler framträdanden, fler läsare och i förlängningen ökad framgång och bättre inkomster av sitt skrivande.
- Resultatet blir en stjärneekonomi där en liten grupp utövare efterfrågas, medan det stora flertalet aldrig får pröva sin förmåga. I ett pressat ekonomiskt läge tenderar uppdragsgivare att satsa på säkra kort som man vet levererar en bra framträdande.
- Impulsen till gränsöverskridande samarbeten kommer med fördel från angränsande konstnärliga fält medan kärnan i den litterära verksamheten är påtagligt konservativ. Det är den tryckta boken många ser som målet för sin konstnärliga strävan. Det är också i kraft av detta fysiska bevis utövaren kan söka stipendier för sin fortsatta verksamhet.

- Här efterlyser många utövare ett stöd tidigare i arbetsprocessen, som inte primärt är kopplat till publicering och framträdanden. Många aktörer efterlyser dessutom en möjlighet att enklare och tätare söka mindre bidrag till småskaliga projekt, så kallade mikrobidrag.
- Det krävs fortfarande minst en fysisk bok för att vinna debutantmedlemskap i Författarcentrum Syd. Detta krav tycker flera är otidsenligt, eftersom publicering i dag ofta sker i andra forum och att framträdanden på scen utgör en väsentlig del av den litterära verksamheten.
- Ansvariga för de tre längre författarutbildningarna i Skåne ser gärna att eleverna ges tillfälle till ett studentmedlemskap i Författarcentrum Syd. Flera för fram Författarförbundets verksamhet Fyren i Stockholm som en intressant förebild, där oetablerade författare ges tillfälle att delta i det litterära samtalet.
- Andelen professionellt aktiva och synliga utövare är förhållandevis homogen vad gäller ålder, etnicitet och socialgrupp. Många författare och serietecknare upplever svårigheter att ta sig in i den professionella sfären och får då heller inga inkomster av sitt arbete, som möjliggör fortsatt skapande.
- Det ges få utlandsfödda medlemmar i de tre centrumbildningarna. Föreningarna har en hög medelålder bland sina medlemmar och av Seriefrämjandets professionella medlemmar är bara 25 procent kvinnor.
- Denna skeva representation av den faktiska konstnärliga verksamheten innebär ett problem när centrumbildningarna förutses företräda konstformen utåt. De utövare som står utanför centrumbildningarna får heller inte ta del av de ekonomiska resurser som slussas in till konstformen via föreningarna.

- Också eleverna vid författar/skrivarutbildningar i Skåne är en homogen grupp vad gäller etnicitet och social bakgrund. Ansvariga lärare skulle gärna se att mer resurser lades på att informera om utbildningarna i skolor för att värva elever ur fler samhällsgrupper.
- Den litterära verksamheten i Skåne är koncentrerad till Malmö och Lund. Det är i här centrumbildningarna, förlagen, de litterära scenerna och utbildningarna finns. Särskilt osynligt är litteraturlivet i nordvästra Skåne och Helsingborg, med liten självständig verksamhet utanför bibliotekens författarprogram.
- Projekt baserade på ideella insatser är ofta sårbara och beroende av enskildas uthållighet. Med tiden sinar gärna krafterna. Satsningarna tenderar att bli kortsiktiga och ger ett litteraturliv med ständiga omstarter, där resurser och kompetens inte förvaltas utan går i graven med projekten.
- Många aktörer uttrycker en önskan om en gemensam marknadsföring av det som sker inom det litteraturlivet i Skåne. Ofta har parterna en stark konstnärlig kompetens men besitter ingen kunskap om hur man bäst sprider information om en produkt eller ett arrangemang till läsare och publik.
- Flera anser det vara ett problem att så få har så stor makt över så mycket inom seriefältet. Inflytandet över Serieskolan, Seriefrämjandet och tidskriften Bild & Bubbla ligger exempelvis till stor del i samma händer.
- Nya serietecknare skapar i stället egna konstellationer, som nätverket Dotterbolaget och plattformen Underlandet. Sammanslutningar som i sin tur är primärt för kvinnor. Resultatet blir en polarisering som inte gagnar samarbetet mellan parterna. Här för flera fram en önskan om en ny fristående part som kan föra seriemediets talan utåt.

- Scenen Poeten på hörnet har skapat ett nytt rum för litteratur och musik i Malmö. Lokalen ägs av författaren Katarina Mazetti som driver verksamheten i samarbete med Författarcentrum Syd. Lokalen är efterlängtd men står och faller med Mazettis vilja att fortsätta som mecenat för projektet.
- En återkommande önskan är den om ett litteraturhus. Ett förslag som drivits av föreningen Litteraturhus Lund, men stupat på svårigheten att få kontinuerligt bidrag för verksamheten. Också Mediaverkstaden i Malmö är intresserade av att utveckla sin befintliga verksamhet till ett litteraturhus, med bokhandel, café, scen och arbetsplatser.
- Påfallande stor okunskap råder hos nya utövare och arrangörer om möjligheterna att söka stöd för verksamheten. Få ser Författarcentrum Syd eller Seriefrämjandet som en naturlig samarbetspartner. Arbetet sker ofta ideellt i redan befintliga vänskapskonstellationer och det ges liten kunskap om andra delar av det litterära fältet.
- Resultatet blir ett polariserat litteraturliv, med begränsad mångfald och litet utbyte av influenser mellan kretsarna. Genom att resurserna är knappa ges också lite tid för utblick och det finns inga inarbetade vägar för samarbeten. Detta beklagas av många, som uttrycker en längtan efter mötesplatser och kontakter med andra parter på det litterära fältet.

Litteratur och serier i Skåne

Vitalisering, samverkan, mångfald

Författarpresentation

Boel Gerell är författare, kulturjournalist och lärare i litterär gestaltning vid Lunds universitets författarskola och Linnéuniversitetet. Hon har publicerat novellsamlingar och romaner och skriver kritik, krönikor och essäistik för bland annat Sydsvenskan kultur och Obs i P1.

Förstudien har skrivits på uppdrag av Kultur Skåne/Region Skåne och i samråd med Karin Ohrt, utvecklare inom bibliotek och litteratur vid Kultur Skåne.

För information om Kultur Skånes kartläggning - En inventering av konstområdet
litteratur:

http://utveckling.skane.se/siteassets/kultur/dokument/litteraturen_som_konstart_kartlaggning_och_uppdrag.pdf